

ТАРАНЕНКО
Оксана Григорівна,
викладач Київського кооперативного
інституту бізнесу і права
(м. Київ)

ЖИТТЯ І НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРОФЕСОРА ЛЮДМИЛИ ОЛЕКСАНДРІВНИ ШЕПОТЬКО
(1932–2003)

У статті висвітлено життєвий шлях, умови становлення особистості та формування наукового світогляду Л.О. Шепотько, виявлено цінності наукового внеску вченої у розвиток аграрно-економічної науки України у другій половині ХХ століття.

Присвятивши своє життя аграрно-економічній науці, Л.О. Шепотько зробила вагомий внесок у розвиток низки її важливих напрямів: методології статистики сільського господарства і статистики капітальних вкладень в аграрну сферу; дослідження фундаментальних проблем інтенсифікації сільського господарства, ефективності сільськогосподарського виробництва, відносин власності в аграрній сфері та ін. І, що найголовніше, започаткувала, заклала наукові і організаційні основи та очолила новий напрям досліджень – соціально-економічний розвиток села.

Творчий внесок вченої у дослідження перелічених наукових проблем сприяв інтенсивному розвитку аграрно-економічної науки та розв'язанню практичних завдань розвитку сільського господарства і села, в той історичний період, коли жила і працювала Л.О. Шепотько. Водночас багато проблем, які досліджувалися вченою залишаються актуальними і сьогодні. Їх вирішення зумовлює необхідність глибокого вивчення і осмислення, з позиції сучасності, наукової спадщини Л.О. Шепотько.

Ключові слова: *аграрна економіка, сільське господарство, соціально-економічний розвиток села, відносини власності, інтенсифікація, Л.О. Шепотько.*

В статье рассматривается жизненный путь, условия становления личности и формирования научных взглядов Л.А. Шепотько, раскрываются ценности научного вклада ученой в развитие аграрно-экономической науки Украины во второй половине XX века.

Посвятив свою жизнь аграрно-экономической науке, Л.А. Шепотько сделала значительный вклад в развитие ряда её важных направлений: методологии статистики сельского хозяйства и статистики капитальных вложений в аграрную сферу; исследование фундаментальных проблем интенсификации сельского хозяйства, эффективности сельскохозяйственного производства, отношений собственности в аграрной сфере и др. И, что самое главное, основала, заложила научное и организационное основание и возглавила новое направление исследований – социально-экономическое развитие села.

Творческий вклад ученой в исследование перечисленных научных проблем способствовал интенсивному развитию аграрно-экономической науки и разрешению практических задач развития сельского хозяйства и села, в тот исторический период, когда жила и работала Л.А. Шепотько. Одновременно много проблем, которые исследовались ученой остаются актуальными и сегодня. Их решение обуславливает необходимость глубокого изучения и осмысления, с позиции современности, научного наследия Л.А. Шепотько.

Ключевые слова: *аграрная экономика, сельское хозяйство, социально-экономическое развитие села, отношения собственности, интенсификация, Л.А. Шепотько.*

The article gives information about life, conditions of personality formation and formation of scientific view of L.O. Shepotko. It is detected the value of scientist' contribution in the development of Ukrainian agro-economics science in the second half of the 20th century.

Devoting the life to agrarian-economics science L. Shepotko did a considerable contribution to development of its important directions: methodology of statistic of agriculture and statistics of capital investments in agrarian sphere; research of fundamental problems of agriculture intensification, agricultural production efficiency, property relationships in agrarian sphere, etc. It is very important that she founded new research direction - socio-economic development of villages.

Scientist's contribution in the research of these problems subserved intensive development of agrarian economics science and solution of practical tasks of agriculture and villages' development in the historical period, when L. Shepotko lived and worked. Many problems at the same time that was investigated by the scientist remain actual today. Their solution specifies necessity of deep study of her scientific heritage.

Key words: *agrarian economics, agriculture, socio-economic development of villages, property relations, intensification, L. Shepotko.*

Значний внесок, зроблений доктором економічних наук, професором Людмилою Олександрівною Шепотько, у розвиток аграрно-економічної науки

України, нині залишається мало вивченим. Трохи більше десятиліття минуло з часу, як вона пішла з життя, а вже складно віднайти не тільки інформацію про життєвий і творчий шлях, а й її фото-світлини.

Загальним відомостям про вченого присвячено декілька стислих розвідок в біографічних словниках та періодичних виданнях України, таких як «Хто є хто в Україні» [22], «Імена України» [21], «Жінки України: біографічний енциклопедичний словник» [19] та «Вчені – економісти-аграрники» [20]. Вони здебільшого мають оглядовий характер і стосуються безпосередньо інформації про основні дати життя вченого та напрями наукових досліджень. Ширше розкривається зміст її наукової діяльності в статті «Пам'яті Людмили Олександрівни Шепотько» [15], у котрій її колеги та послідовники акцентують увагу на результатах досліджень вченого та оцінюють ступінь їх важливості для розвитку аграрної економіки в Україні. В окремих працях розкривається її внесок у розв'язання тих чи інших проблем аграрної економіки: «Сучасні аграрні перетворення в Україні» [24], «Сільське господарство України – від минулого до сьогодення» [25] та ін.

Аналіз наукового доробку Л.О. Шепотько не був предметом спеціальних досліджень. Не вивчалася і її громадська та науково-організаційна діяльність. Отже актуальність теми статті зумовлена науковим і суспільним значенням вирішених Л.О. Шепотько проблем.

Людмила Олександрівна Шепотько народилася 5 травня 1932 р. в селі Терни Ульяновського району Сумської області в сім'ї вчителів (мати – Большого Валентина Василівна, батько – Шепотько Олександр Іванович, не жив із сім'єю з 1937 р.). В 1939 р. Людмила Олександрівна пішла в перший клас Підставської семирічної школи Синівського району (зараз Липоводолинський район) Сумської області, де навчалася два класи. Через складну суспільно-політичну ситуацію та військові дії, які розгорталися в той час на території Української РСР у зв'язку з початком Великої Вітчизняної війни, вимушено припинила навчання бо разом із родиною знаходилася на тимчасово окупованій території в селі Підставки. Після звільнення від окупації

в 1943 р. продовжила навчання в Капустинській середній школі Синівського району (сучасний Липоводолинський район) Сумської області, де закінчила п'ять класів. Будучи донькою вчительки, Людмила Олександрівна повною мірою відчула на собі складність становища працівників тогочасної народної освіти. У повоєнні роки, поряд із завданням відбудови зруйнованих шкіл та спорудженням нових, постала проблема забезпечення їх педагогічними кадрами. У зв'язку з цим багато вчителів з досвідом змушені були часто змінювати місце роботи для забезпечення повноцінного навчального процесу. Сім'я майбутнього вченого не стала виключенням. У 1946 р. разом із матір'ю вона переїхала до міста Суми, де й пішла в шостий клас жіночої середньої школи № 5, а семирічне навчання завершила у Василівській школі Штепівського району (з 1957 р. – Лебединський район) Сумської області.

Після закінчення в 1948 р. школи, Л.О. Шепотько успішно склала вступні іспити і була зарахована на перший курс бухгалтерського відділу Сумського технологічного технікуму цукрової промисловості (нині – Сумський технікум харчової промисловості Національного університету харчових технологій). Друга половина 1940-х - 1950-ті роки в історії Сум, як і всієї країни, були роками відбудови. Очолюваний директором І.Г. Чернявським (1947–1979) педагогічний колектив технікуму та студенти, у тому числі і Людмила Олександрівна, приділяли значну увагу відбудові та впорядкуванню навчального закладу [9].

Після закінчення технікуму в 1951 р. Л.О. Шепотько поступила на перший курс юридично-економічного факультету (після роз'єднання в середині 60-х років - економічного факультету) Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка [13]. Факультет був організований у 1944 р.; одним із визначальних напрямів його діяльності була підготовка фахівців у галузі науки, яка нині кваліфікується як економічна теорія. Після періоду його становлення у важкі повоєнні роки тут розпочалася справжня наукова та методична робота, підтримана високопрофесійним викладацьким складом [9].

Навчання на фактично єдиному у республіці факультеті, де здійснювалася фахова політекономічна освіта [13], сформувало світогляд Людмили Олександрівни, а досвід, який вона отримала у стінах навчального закладу, став запорукою майбутнього професійного зростання вченого. Завданням факультету було також підготувати фахівців у сфері планування народного господарства. Студенти-економісти на той час вивчали ряд дисциплін, що дотично висвітлювали функціонування економіки: механізацію та електрифікацію сільського господарства, технологію найважливіших галузей промисловості, економіку соціалістичної промисловості, організацію і планування промислових підприємств, теоретичну та економічну статистику. Учбова та науково-дослідна робота велася кафедрами факультету у тісному зв'язку з практикою, тому виробничу практику вони проходили в колгоспах, радгоспах, на промислових підприємствах, в планових органах, а педагогічну – в технікумах. Студенти мали змогу безпосередньо брати участь у наданні допомоги окремим колгоспам і підприємствам в складанні поточних та перспективних планів їх розвитку [12]. Згодом набуті під час навчання знання Людмила Олександрівна застосувала у науковій роботі.

Державний університет Людмила Олександрівна закінчила з відзнакою в 1956 р. за спеціальністю викладач політичної економії та була направлена за розподілом державної комісії на роботу у Львівський технікум харчової промисловості Львівського Раднаргоспу (тепер - Львівський державний коледж харчової і переробної промисловості Національного університету харчових технологій). З 1956 по 1961 рр. вона займала тут посаду викладача політичної економії і статистики, була головою предметної комісії економічних дисциплін та виконуючим обов'язки завідувача вечірнім відділенням. У цей час суспільно-політичні та економічні процеси в Радянському Союзі супроводжувалися численними економічними і політичними кампаніями, реформами, експериментами, котрі є досить дискусійними з точки зору сучасних істориків. В період цих перетворень і наполегливої роботи в технікумі й визначився напрям наукової діяльності майбутнього професора.

Свою наукову діяльність Л.О. Шепотько розпочала в таких умовах суспільно-політичного життя, характерною рисою яких була очевидна біполярність. З одного боку, зростаючий вплив тоталітаризму, а з іншого - виникнення необхідності принципових змін в усіх сферах життя суспільства. Перша половина 1960-х років була пов'язана з прагненням радянського керівництва чим швидше «збудувати комунізм» і випередити США у виробництві продукції на душу населення. Як наслідок, почали впроваджуватися певні заходи щодо демократизації управління економікою, акцентувалася увага на здійсненні науково-технічного прогресу, індустріалізації житлового будівництва тощо. Однак нововведення розгорталися не на демократичних засадах, а за допомогою звичного адміністративного тиску на господарських керівників. Значною мірою це позначилося на аграрній політиці, коли відбувалися реорганізації колгоспів, ліквідація так званих неперспективних сіл, запровадження посівів кукурудзи без урахування конкретних природно-кліматичних умов та інше. Це призвело до продовольчих труднощів і викликало незадоволення серед населення та зумовило необхідність науково-практичного розв'язання проблем.

У листопаді 1961 р. Людмила Олександрівна вступила до аспірантури Інституту економіки АН УРСР, де навчаючись на стаціонарі та працюючи асистентом відділу проблем економічної статистики, почала роботу з вивчення проблем економіки сільського господарства України, стан якого на той час залишався незадовільним, незважаючи на певне піднесення в середині 1950-х років. За час навчання в аспірантурі вона підготувала дисертацію на тему «Статистичне вивчення сільськогосподарської продукції. На прикладі колгоспів УРСР», захист якої відбувся у жовтні 1964 р., а наступного року отримала диплом кандидата економічних наук. У жовтні 1964 р., враховуючи виконання поставлених перед нею завдань, Людмилу Олександрівну було зараховано на посаду молодшого наукового співробітника відділу проблем економічної статистики, а в березні 1967 р. обрано за результатами таємного голосування на посаду старшого наукового співробітника цього ж відділу.

Людмила Олександрівна Шепотько зробила помітний внесок у розвиток методології статистики сільського господарства і статистики капітальних вкладень в аграрну сферу. Вона обґрунтувала низку пропозицій щодо адекватного відображення у статистичному обліку і, відповідно, використання у практиці господарювання (в тому числі в економічному аналізі) створюваних у колгоспах та радгоспах споживчих вартостей. Йдеться, зокрема, про вдосконалення первинного обліку продукції (особливо такого її елементу як корми); забезпечення узгодженості показників виробництва, розподілу і споживання продукції; врахування показників якості, що характеризують споживчу вартість товару тощо. Відповідні положення знайшли відображення в таких працях як «Ефективніше використовувати кожний гектар землі»[4], «Карбованцем підтверджено»[10], «О применении обобщающих показателей»[14], «Правильно сочетать темпы роста продуктивности и поголовья скота»[17], «До питання про статистичні показники продукції колгоспів»[1] та інше.

Ще однією важливою проблемою, над якою працювала вчений у сфері сільськогосподарської статистики, було статистичне вивчення структури капітальних вкладень у сільське господарство. В результаті проведених досліджень Л.О. Шепотько внесла пропозиції щодо удосконалення методології обчислення показників загального об'єму капітальних вкладень в сільське господарство. Для більш правильного визначення технологічної структури капітальних вкладень у сільське господарство Людмила Олександрівна пропонувала перебудувати звітність сільськогосподарських підприємств таким чином (при уніфікації її в колгоспах і радгоспах), щоб забезпечити точне розмежування витрат на відтворення активних і пасивних частин основних фондів. Що ж стосується відтворювальної структури капітальних вкладень, то тут необхідно аналізувати співвідношення між фактичними капітальними витратами на просте та розширене відтворення фондів і джерелами коштів на ці цілі. Вчений зазначала, що зіставлення відтворювальної структури капітальних вкладень за джерелами формування та за фактичним використанням даватиме

можливість встановити резерви підвищення темпів росту основних фондів за рахунок прискорення обороту коштів, призначених на капіталовкладення, і в цілому за рахунок більш ефективного їх використання.

В середині 60-х рр. минулого століття в СРСР особливо актуалізувалася проблема підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Спробою реформувати аграрну політику, зробити її ефективнішою, були рішення березневого (1965 р.) Пленуму ЦК КПРС. Важливим елементом цієї реформи мав стати перехід від адміністративних методів управління сільським господарством до економічних, широке впровадження госпрозрахунку, послаблення обмежень на розвиток особистих підсобних господарств селян та інше. Поставлені завдання зумовили розвиток аграрно-економічної науки на найближчі десятиліття і, відповідно, визначили напрями досліджень Л.О. Шепотько.

У руслі поставлених Пленумом завдань в Інституті економіки відбулися певні науково-організаційні зміни. З метою подальшого покращення наукової та науково-організаційної роботи і наближення досліджень до практики було створено нові проблемні групи, реформовано існуючі відділи і організовано нові. Також для поліпшення процесу підготовки докторів економічних наук була організована Вчена рада із захисту докторських дисертацій[6]. Тож Людмила Олександрівна отримала можливість в подальшому захищати наукову працю на здобуття вченого ступеня доктора наук на базі своєї наукової установи.

На той час вона успішно поєднувала роботу та навчання в докторантурі, готуючи докторську дисертацію на тему «Тенденції ефективності відтворення в сільському господарстві Української РСР». Вибір теми дисертації був зумовлений як вимогами часу, так і потребою узагальнення та подальшого розвитку розпочатих раніше досліджень.

В кінці 1960-х і на початку 1970-х рр. Людмила Олександрівна здійснювала аналіз закономірностей змін продуктивності додаткових витрат; працювала над визначенням особливостей тогочасного етапу інтенсифікації

сільського господарства; вдосконаленням методики обчислення темпів виробництва сільськогосподарської продукції; вивченням факторів економічного росту в сільському господарстві і обумовлених ними тенденцій ефективності; розробкою критеріїв та удосконаленням методів вимірювання ефективності виробництва в господарській діяльності колгоспів і радгоспів.

Присвятивши багато часу дослідженню проблеми інтенсифікації сільського господарства, Л.О. Шепотько обґрунтувала новаторське на той час трактування її сутності як процесу підвищення результативності виробництва на основі науково-технічного прогресу. Нею запропоновано при плануванні і аналізі сільськогосподарського виробництва застосовувати показники мінімально ефективного, економічно необхідного і максимально ефективного рівнів інтенсивності сільськогосподарського виробництва. Використання їх в економічному аналізі і плануванні тодішнього колгоспно-радгоспного виробництва дозволило визначати оптимальні рівні інтенсифікації сільського господарства. Дослідження Л.О. Шепотько чинників інтенсифікації, її особливостей в умовах поглиблення суспільного поділу праці в сільському господарстві, кооперації та інтеграції в аграрно-продовольчій сфері зайняли чільне місце в еволюційному ланцюгу розвитку теорії інтенсифікації сільського господарства України. Працюючи над визначенням критеріїв ефективності сільськогосподарського виробництва, вчена у подальшому починає поглиблено вивчати недосліджені проблеми. Вона обґрунтувала показники і розкрила тенденції динаміки ефективності сільськогосподарського виробництва в Українській РСР практично за весь час після Великої Вітчизняної війни; запропонувала удосконалену методику вимірювання ефективності виробництва в сільському господарстві загалом, а також ефективності господарської діяльності колгоспів і радгоспів [7].

Наукові дослідження вченого з даної тематики знайшли своє відображення в 30-ти наукових роботах, зокрема таких монографіях як «Економіко-статистичне вивчення інтенсивності і рентабельності сільськогосподарського виробництва» (1967) [2], «Интенсивность и эффективность

сельскохозяйственного производства» (1968) [5], «Статистичне вивчення структури капітальних вкладень» (1970) [18], «Ефективність сільськогосподарського виробництва: питання методології» (1971) [3], «Эффективность воспроизводства в сельском хозяйстве» [23] та інші. У червні 1973 р. Л.О. Шепотько захистила докторську дисертацію на тему «Тенденції ефективності відтворення в сільському господарстві Української РСР», а в січні 1974 р. була призначена на посаду завідувача відділу аграрних проблем соціалізму Інституту економіки АН УРСР.

У 1977 р. в Інституті економіки АН УРСР відбулися важливі структурні зміни. Серед іншого, у відповідності до постанови Вченої ради інституту № 25 від 25.04.1977 р. і розпорядження Президії АН УРСР № 1087 від 20.06.1977 р. «Про удосконалення структури Інституту економіки АН УРСР» наказом директора інституту № 4 від 29.07.1977 р. у відділі аграрних проблем соціалізму було створено сектор соціально-економічних проблем розвитку села і підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва [6]. Організація сектору була ініціативою та особистою заслугою Людмили Олександрівни.

Створення згаданого нового підрозділу викликане об'єктивними обставинами. У другій половині ХХ ст. подолання соціально-економічних відмінностей між містом і селом декларувалося як один із напрямів державної політики. На той час скорочення як чисельності сільського населення, так і мережі сільських поселень набуло дуже великих масштабів, а в ряді регіонів виникла загроза формування суцільних вогнищ незаселеності у сільській місцевості. Багато колгоспів і радгоспів почали відчувати нестачу трудових ресурсів. Назріла необхідність розглянути село як соціально-економічну підсистему тогочасного суспільства, повніше усвідомити його функції, виробничу та соціальну значимість, існуючі у світі погляди і концепції щодо розв'язання цієї проблеми.

Домігшись створення сектору соціально-економічних проблем розвитку села і підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва,

Л.О. Шепотько разом зі своїми співробітниками розгорнула напружену роботу із дослідження основних проблем соціально-економічного розвитку села та сільського господарства. Нею практично було започатковано в Україні новий напрям аграрно-економічної науки – дослідження проблем, які сьогодні характеризуються поняттям «сільський розвиток».

За час діяльності сектору, який невдовзі переріс у відділ Інституту, під керівництвом Людмили Олександрівни наукові зусилля були спрямовані на розробку проблем посилення соціальної спрямованості розвитку продуктивних сил агропромислового комплексу, комплексне поліпшення умов праці і побуту, упорядкування режиму праці і відпочинку колгоспників, робітників і службовців радгоспів; прискорення розвитку соціальної інфраструктури села, розширення обсягів житлово-комунального, дорожнього і соціально-культурного будівництва в сільській місцевості; удосконалення системи підготовки і росту майстерності кадрів масових професій в сільському господарстві, підвищення ролі і відповідальності спеціалістів; приведення в дію додаткових матеріальних і моральних стимулів росту продуктивності праці в агропромисловому комплексі; удосконалення на всіх рівнях планового управління соціально-економічним розвитком села та багато іншого.

У цей час поряд з питаннями соціально-економічного розвитку села в Українській РСР, Л.О. Шепотько працює над дослідженням відносин власності. За радянських часів вчена обґрунтувала шляхи та умови зближення колгоспно-кооперативної власності з загальнонародною, визначивши наявність високих потенційних можливостей розвитку кожної з них. Важливого значення надавала проблемі розвитку особистих господарств населення як джерела формування продовольчого фонду держави та підвищення добробуту селян.

З переходом економіки України до функціонування на ринкових засадах центральною проблемою розвитку відносин власності в аграрному секторі стало проведення земельної реформи. Роздержавлення і приватизацію землі Л.О. Шепотько тісно пов'язувала з необхідністю відродження селянства, що передбачало передачу земель сільськогосподарського призначення в приватну

власність селян. Л.О. Шепотько всебічно обґрунтувала заходи, які мали б запобігати розвитку небажаних процесів у сільському господарстві і сільській місцевості, однак вони все-таки розвивалися. Вихід із ситуації вона вбачала у формуванні у майбутньому соціально-орієнтованої економіки. Роками наполегливої роботи Людмила Олександрівна довела, що можливість виходу з кризи була і залишається реальною, за умови подолання неякісної та невідповідальної роботи вищих органів влади.

Підтвердженням високого професіоналізму та якості наукових розробок Людмили Олександрівни Шепотько стало присвоєння їй у 1983 р. вченого звання професора за спеціальністю 08.00.02 «Економіка, планування і організація управління сільським господарством». У липні 1993 р., за вагомий особистий внесок у розвиток і впровадження наукових досліджень, зміцнення науково-технічного потенціалу України вона отримала почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України». 1998 р. Л.О. Шепотько звільнилася від обов'язків завідувача відділу соціально-економічного розвитку села інституту за власним бажанням і перейшла на посаду головного наукового співробітника Інституту економіки НАН України.

Творчий доробок Л.О. Шепотько становить понад 350 наукових праць, з яких більше 20 – одноосібні та колективні монографії. Наукову роботу Людмила Олександрівна успішно поєднувала з науково-організаційною, громадською та педагогічною діяльністю. В період з 1965 по 1969 рр. Л.О. Шепотько займала посаду редактора інститутської газети. З 1972 по 1973 рр. була членом бюро методологічної Ради Київської міської економічної секції спілки «Знання». Впродовж 20 років вона незмінно очолювала спочатку - створений нею сектор, а потім - відділ соціально-економічного розвитку села Інституту економіки НАН України, була членом багатьох науково-координаційних рад. Активно працювала в спеціалізованих радах по захисту дисертацій, брала участь у роботі жіночих організацій, громадських дослідницьких інституцій, була позаштатним лектором ЦК компартії України, керівником методологічних семінарів в системі партійної освіти та інше.

Підготувала близько двох десятків кандидатів і докторів економічних наук.

За час професійної діяльності за успішно проведені наукові дослідження та впровадження їх результатів у виробництво Л.О Шепотько була нагороджена: ювілейною медаллю «За доблестный труд. В ознаменование 100-летия со дня рождения В.И. Ленина» (1970), орденом «Знак Пошани» (1976), медаллю «В пам'ять 1500-річчя Києва» (1982), Почесною грамотою Президії АН УРСР, орденом «Дружби народів» (1987), іншими відзнаками.

Будучи висококваліфікованим працівником в сфері професійної діяльності, Людмила Олександрівна залишалася берегинею домашнього вогнища, разом із чоловіком Протасовим Володимиром Юхимовичем (працював в Українському науково-дослідному інституті економіки і організації сільського господарства ім. О.Г. Шліхтера) виховала синів Ігоря та Андрія.

17 вересня 2003 р. доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник Інституту економіки Національної академії наук України Людмила Олександрівна Шепотько пішла з життя [8].

Підводячи підсумки, слід зазначити, що ХХ ст. дало світовій науці, зокрема аграрно-економічній, немало неординарних талановитих постатей, професійна діяльність яких піднесла забезпечення науково-технічного прогресу на новий рівень свого розвитку. В Україні таким професіоналом своєї справи була Людмила Олександрівна Шепотько, про що свідчить її творча спадщина.

Народившись в один із найскрутніших періодів історії своєї батьківщини, вона відчула на собі увесь тягар «соціалістичних» експериментів в економіці, подій Другої світової війни та післявоєнної відбудови, коловорот тоталітарного режиму, перехідні кризові явища радянської доби та формування незалежної України. Та, попри все, наділена долею твердою волею і рішучим характером, вона пройшла тернистий шлях від сільської дівчинки з неповної сім'ї до рівня науковця, діяльністю і творчими результатами якого можуть пишатися сучасні покоління українців.

Відчуваючи себе частиною державотворчого механізму, Л.О. Шепотько присвятила себе служінню одній з найважливіших сфер діяльності пересічної української людини – сільському господарству, і здійснювала це через наукову роботу. Вона зробила вагомий внесок у розвиток таких важливих напрямів аграрно-економічної науки як: статистичне вивчення сільського господарства та статистики капітальних вкладень в аграрну сферу, дослідження ефективності сільськогосподарського виробництва, в тому числі і фундаментальних проблем інтенсифікації сільського господарства, відносин власності в аграрній сфері радянської України та в перехідний період формування незалежної Української держави.

Особливою її заслугою є започаткування і вирішальна роль у становленні в Україні нового напрямку аграрно-економічної науки, який у її час називався «соціально-економічний розвиток села», а сьогодні значно розширений і збагачений, іменується відповідно до зарубіжних аналогів як «сільський розвиток». У центрі цього напрямку – інтереси і дії людей, що, обробляючи землю та зберігаючи і поліпшуючи її та все сільське життєве середовище для майбутніх поколінь, створюють найнеобхідніший для суспільства продукт – продовольство. Наукові здобутки Л.О. Шепотько допомагають українській аграрно-економічній науці зайняти належне місце у світовому науковому просторі.

Список використаної літератури

1. *Шепотько Л. О.* До питання про статистичні показники продукції колгоспів / Л. О. Шепотько // Питання економіки та статистики : зб. статей. – К. : Наук. думка, 1965. – 236 с.
2. *Шепотько Л. О.* Економіко-статистичне вивчення інтенсивності і рентабельності сільськогосподарського виробництва / Л. О. Шепотько. – К.: Наукова думка, 1967. – 172 с.
3. Ефективність сільськогосподарського виробництва: питання методології / Л.О. Шепотько, В.Ф. Кириченко, Г.І. Луць та ін. – К. : Наук. думка, 1971. – 156 с.
4. *Шепотько Л. О.* Ефективніше використовувати кожний гектар землі / А.Ф. Гальчинський, Л.О. Шепотько // Економіка Советской Украины. – 1964. – № 1– С. 44–45.

5. *Шепотько Л. О.* Интенсивность и эффективность сельскохозяйственного производства: методологические вопросы / Л. А. Шепотько. – М. : Экономика, 1968. – 143 с.
6. Інститут архівознавства (НБУ ім. В.І. Вернадського), Історична довідка до фонду 360, 57 арк.
7. *Інститут архівознавства* (НБУ ім. В.І. Вернадського), ф. 360, оп. 2, сп. 724, 378 арк.
8. *Інститут архівознавства* (НБУ ім. В.І. Вернадського), ф. 360, оп. 3, сп. 898, 138 арк.
9. *Історія Київського університету* / Ю. Я. Білан, А. О. Білецький, П. Г. Горбач [та ін.]. – К., 1959. – 629 с.
10. *Шепотько Л. О.* Карбованцем підтверджено / Л. О. Шепотько // *Хлібороб України*. – 1964. – №6. – С. 21–22.
11. *Матвійчук О. О.* Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Імена славних сучасників / О. О. Матвійчук, Н. О. Струк. – К. : Світ Успіху, 2004. – 287 с.
12. *Київський* Ордена Леніна державний університет ім. Т. Г. Шевченка : довідник / за ред. В.В. Цветкова. – К., 1961. – С. 55–57.
13. *Нариси історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка* / В. В. Різун, М. С. Тимошик, А. Є. Конверський [та ін.]. – К. : Наша культура і наука, 2004. – 132 с.
14. *Протасов В. Е.* О применении обобщающих показателей / В. Е. Протасов, Л. О. Шепотько // *Экономика сел. хоз-ва*. – 1964. – № 2. – С. 96–99.
15. *Пам'яті Людмили Олександрівни Шепотько* / О. М. Онищенко, В. М. Трегобчук, Б. Й. Пасхавер, І. В. Прокопа // *Історія народного господарства та економічної думки України : зб. наук. пр.* – К. : ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України», 2003. – Вип. 35-36. – С. 311.
16. *Шепотько Л. О.* Правильно сочетать темпы роста продуктивности и поголовья скота / Л.О. Шепотько // *Экономика сельского хозяйства*. – 1964. – № 6. – С. 85–89.
17. *Шепотько Л. О.* Статистическое изучение сельскохозяйственной продукции (на примере колхозов Украинской ССР) : дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / Л. А. Шепотько; Ин-т экономики АН УССР. – К., 1964. – 297 с.
18. *Нагірняк П. А.* Статистичне вивчення структури капітальних вкладень / П. А. Нагірняк, Л. О. Шепотько, І. І. Соляник. – К. : Наук. думка, 1970. – 160 с.
19. *Шепотько Людмила Олександрівна* // *Жінки України : біогр. енцикл. словник*. – К. : Фенікс, 2001. – С. 508.
20. *Прокопа І. В.* Шепотько Людмила Олександрівна / І. В. Прокопа // *Вчені економісти-аграрники*. – К. : Аграр. наука, 2001. – Кн. 5. Ч. 2. – С. 458–460.
21. *Шепотько Людмила Олександрівна* // *Імена України : біогр. щорічник*. – К. : Фенікс, 1999. – С. 480.

22. *Шепотько* Людмила Олександрівна // *Хто є хто в Україні* : біогр. словник. – К. : Фенікс, 1997. – С. 383.
23. *Шепотько Л. О.* Эффективность воспроизводства в сельском хозяйстве / Л.А. Шепотько. – К. : Наук. думка, 1974. – 272 с.
24. *Юрчишин В. В.* Сучасні аграрні перетворення в Україні : ретроспект. нариси у 3 ч. / Володимир Васильович Юрчишин ; НАН України, ДУ «Ін-т економіки та прогнозування. НАНУ». – К., 2013. – 424 с.
25. *Сільське господарство України – від минулого до сьогодення* : у 4 т. / М. В. Зубець, В. А. Вергунов, В. І. Власов [та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – Т. 4. Аграрна наука : розвиток і досягнення. – 468 с.